

UVOD

U ovom radu pisat će se o vrijednostima Povelje Kulina bana i o njenom mjestu u državno-pravnom razvitku BiH za vrijeme bana Kulina. Tema će biti objašnjena na osnovu radova koje su koristili i pisali brojni historičari. Ova povelja je napisana 29.8.1189. godine. Pisana je na dva jezika: latinskom i starobosanskom. Povelju je zapisao dijak Radoje, a pismo kojim se koristio je bosančica. Kulin ban je povelju uputio Dubrovčanima, na čijem se čelu nalazio knez Krvaš. Kulin ban ovom poveljom poziva na slobodno kretanje, između Bosne i Dubrovnika, te garantira potpunu sigurnost Dubrovčanima, koji se nađu na tlu njegove vladavine. Do našeg vremena doprla su tri teksta Kulinove povelje, od kojih je jedan, po svemu sudeći original iz vremena pisanja, a druga dva prepisi. Original povelje se nalazi u Rusiji u biblioteci Akademije nauka u St. Petersburgu (Lenjingrad), a prepisi se čuvaju u Dubrovačkom arhivu. Razlike u tekstovima su minimalne i izražavaju se samo na jezičko-grafijskom planu.

ŽIVOTOPIS I VLADAVINA KULINA BANA

Bosna i Hercegovina je od svoje rane prošlosti bila područje sukobljavanja i preplitanja brojnih političkih i vjerskih interesa. To je naročito bilo izraženo tokom srednjeg vijeka, kada je bila granična zemlja između Bizanta i Franačke, a kasnije i Srbije i ugarsko-hrvatske države. Historijski, termin Bosna se prvi put spominje u čuvenom "Ljetopisa popa Dukljanina s kraja XII vijeka, vezan za 753.godinu."

[1]

Pop Dukljanin opisuje Bosnu kao, za tadašnje prilike, veliku zemlju, koja se prostire od Drine do gornjeg toka rijeke Vrbas i jadranskog razvođa, sa organiziranom vlašću na čijem čelu se nalazi vladar sa titulom

bana

[2]

Prvi poznati bosanski ban bio je ban Borić (1154-1164), a nakon njega na vlast dolazi ban Kulin-„plemeniti i moćni muž, veliki ban Bosne“, kako ga nazvao papski delegat koji je boravio u Humu i istraživao ubistvo splitskog nadbiskupa Rajnerija.

[3]

Iako se ne zna mnogo o ovom banu koji je vladao dvadeset i neku godinu, ostali su tragovi da se za svog banovanja

morao stalno boriti za očuvanje samostalnosti Bosne. Sudjelovao je sa svojom vojskom u borbama Ugarske i Srbije protiv Bizanta. U njegovo vrijeme već je postojao izgrađen državni aparat u Bosni. Imao je i svoju dvorsku kancelariju s raznim vrstama služba-od sudija, malih i velikih, do dvorskog kneza (comes palatinus)

[4]

, te prilično velike prihode, a Bosna tada doživljava velike kulturni napredak. Za Kulinova doba vezani su i počeci autonomne bosanske duhovnosti-ustanovljenja Crkve bosanske koja će kroz cijeli srednji vijek biti značajan državni autoritet. Crkva bosanska i bogumilstvo su neprestano izazivali vjerske i teritorijalne nesuglasice, pa je i ban čak bio primoran da se odrekne ove crkve. Naime starješine krstjana i sam ban potpisali su u aprilu 1203.godine akt o odricanju od heretičkog učenja i prakse. U ovom vremenu začinje se i jedna specifična umjetnost-izrada stećaka. Desetine hiljada ovih nadgrobnih spomenika i danas nam govore svojim čudesnim oblicima, likovnim predstavama i ispisanim porukama.

Granice bosanske države za vrijeme vladavine ovog bana prostirale su se od Drine do Grmeča obuhvatajući oblasti: centralnu Bosnu, Usoru, Soli i Donje krajeve oko rijeke Sane. Jedan savremenik je zabilježio da je „Kulinova Bosna prostrana, velika deset i više dana hoda.“ [5] Imajući u vidu geografski i politički položaj veze sa Dubrovnikom kao nezavisnim gradom republike za Bosnu su bile od velikog značaja. To je prvi uočio i ocijenio Kulin ban, koji je u razvoju trgovine i sobračaja sa ovim gradom državom vidio put brzog razvoja države u svakom pogledu. Zbog toga je punu pažnju posvetio unapređenju ekonomske saradnje sa Dubrovnikom. Zahvaljujući tome u Bosni su se razvila tri veća trga sa utvrdama-Vrhbosna, Visoko i Drijeva.

[6] U tom smislu Kulin ban je izdao Povelju 29.avgusta 1189.godine, kojom je dao svečanu izjavu da će saradnja sa Dubrovnikom biti podržavana od strane bosanske države.

Ova zakletva iz 1189.godine, kojom je počeo niz ugovora između Bosne i Dubrovnika, predstavlja za ovo doba još sasvim usamljeno svjedočanstvo o privrednim vezama Bosne sa Primorjem.

Tekst Povelje Kulina bana

U ime Oca i Sina i svetago Duha.

Ja, ban bos'nski Kulin, prisezaju tebe , kneže Krvašu, i vsjem

građam dubrovčam, pravi prijatelj biti vam od sele i dovjeka.

I prav goj držati s vami i pravu vjeru – dokle s'm živ.

Vsi Dubrovčane, kire hode po mojemu vladaniju, trgujuće

godje si kto hoće krjevati, godje si kto mine, pravov vjerov i

pravim srcem držati je, bez vsakoje zledi – razvje što mi kto da

svojev voljov poklon.

I da im ne bude od mojih č'stnikov sile.

I dokle u mne budu – dati im s'vjet i pomoć, kakore i sebje,

kolikore može, bez v'sega zloga primisla.

Tako mi , Bože, pomagaj, i sije sveto jevanđelje.

Ja, Radoje, dijak banj, pisah siju knjigu poveljov banov, od

rož'stva Hristova tisuća i s'to i osam'deset i devet ljet', mjeseca

avgusta, u dvadeseti i deveti dn', usječene glave Jovana Krstitelja. [\[7\]](#)

(prevod: U ime Oca, sina i Svetog duha

Ja, Ban Bosanski Kulin, obećavam Tebi kneže Krvašu i svim

građanima Dubrovčanima da ću Vam pravi prijatelj biti odsad i do vijeka

i da ću pravi mir održavati s vama i pravu vjeru dokle sam živ.

Svi Dubrovčani koji hode po tlu kojim vladam, trgujući,

gdje god se žele kretati, gdje god koji hoće,

s pravim vjerom i pravim srcem, držaću ih bez ikakve štete,

osim ako mi ko da svojom voljom poklon.

Neće im biti od mojih časnika sile,

i dokle kod mene budu, davat' ću im savjet i pomoć,

koliko je moguće, bez ikakve zle primisli.

Neka mi Bog pomogne i svo Sveto Evandjelje.)

Analiza Povelje

Povelja Kulin bana je najstariji sačuvani spomenik, pisan bosančicom na narodnom bosanskom jeziku, nastao u dvanaestom stoljeću. Ako posmatramo jezik povelje, vidimo da se pisar skoro potpuno oslobodio tradicionalnih crkvenoslavenskih izraza. Oni su naravno prisutni u invokaciji, („*U ime Očca i Sina i svetago Duha.*“) kojom počinju sve povelje iz tog

doba. Ti izrazi prisutni su još u zakletvi povelje: (
„ Tako mi , Bože, pomagaj, i sije sveto jevanđelje.“)
To je povelja u kojoj se pazilo na stil i iz koje saznajemo mnogo činjenica.

Iz povelje možemo zaključiti da je Bosna državna zajednica koja ima svog bana, (*„Ja, ban bos'nski Kulin, prisezaju tebe , kneže Krvašu, i vsjem građam dubrov'čam.“*) koji garantuje, ne samo dubrovačkom knezu Krvašu, već i svim Dubrovčanima bezbijeđno kretanje i trgovinu po njegovom vladanju

(*„ Vsi Dubrovčane, kire hode po mojemu vladanju, trgujuće godje si kto hoće krjevati, godje si kto mine.“*). Iz ovoga proizlazi zainteresovanost Dubrovčana za trgovanje s Bosnom, kao i pretpostavka da su već u to vrijeme postojali prohodni putevi na ovom području.

Također iz ovog proizlazi pretpostavka da je bilo i robe koju je Bosna mogla izvoziti i koja je za Dubrovnik bila interesantna, a naročita činjenica je, da je postojalo tržište na koje se mogla plasirati dubrovačka roba.

Važno je napomenuti i da je ta trgovina bila slobodna da Kulin ban nije tražio porez niti da će išta uzimati od Dubrovčana, izuzev ako mu neko nešto svojom voljom pokloni. (*„ Vsi Dubrovčane, kire hode po mojemu vladanju, trgujuće godje si kto hoće krjevati, godje si kto mine, pravov vjerov i pravim srcem držati je, bez vsakoje zledi – razvje što mi kto da svojev voljov poklon.“*)

Ovo nam govori da je Kulin ban izuzetno poštovao ljude, da se korektno ophodio prema njima, da ništa na silu neće uzeti, a da će svakoga, ko odluči svratiti na banov dvor srdačno dočekati. Iz ove povelje čitamo da je Kulin ban želio mir i blagostanje. On poziva Dubrovčane na prijateljstvo i na mir.

On govori Dubrovčanima da mogu ispoljavati svoju vjeru. (*„Pravi prijatelj biti vam od sele i*

dovjeka. I prav goj držati s vami i pravu vjeru – dokle s'm živ.)

Ovo se ne odnosi samo na Kulin bana, već i na sve stanovnike Bosne. Dakle, ako ban to ne ispuni, to ne bi bila samo njegova greška, već i greška naroda.

On dakle govori u ime naroda a sve kasnije povelje govore u ime države. Iz Povelje Kulin bana također čitamo i da je Bosna posjedovala vojsku, koja je bila u nadležnosti Kulin bana, te da su ti vojnici časni i moralni, da neće napadati trgovačke karavane. (*„I da im ne bude od mojih č'stnikov sile.“*) Dakle ovo nam govori o pravnoj sigurnosti i organiziranosti upravnog aparata. Dokle god Dubrovčani budu kod njega tj. u Bosni,

[1] Jalimam, Salih: Praktikum iz bosanskog komparativnog prava, Zenica, 2008, str.51.

[2] Imamović, Mustafa: Historija države i prava BiH, Sarajevo, 2001, str.65.

[3] Ćirković Sima: Istorija srednjovjekovne bosanske države, Beograd, 1964, str.46.

[4] Vego, Marko: Postanak srednjovjekovne bosanske države, Sarajevo, 1982, str.105.

[5] Grupa autora: Bosanska srednjovjekovna država i suvremenost, Sarajevo, 1996, str.98.

[6] Imamović, Mustafa: Historija Bošnjaka, Sarajevo, 2006, str.32.

[7] Dizdar, Mak: Antologija starih bosanskih tekstova, Sarajevo, 1997, str.33.-34.

dobit će pomoć i savjet bez ikakve zle misli. („I dokle u mne budu – dati im s'vjet i pomoć, kakore i sebje, k olikore može, bez v'sega zloga primisla. ") To nam ukazuje na principe etičnosti.

O Kulin banu možemo zaključiti da je bio prilično prizeman i razuman čovjek svjestan svog djelovanja i svjestan da postoji neko i iznad njega. („Tako mi , Bože, pomagaj, i sije sveto jevanđelje.")

„Tačan datum izdavanja Kulinove povelje vrlo je jednostavno utvrditi, jer je dijak Radoje, koji je pisao Povelju na njoj se i potpisao, tačno naznačio datum njenog izdavanja, a to je dvadeset i deveti august 1189. godine. Za utvrđivanje bosanske državnosti ovakvo pouzdano svjedočanstvo neosporno je bitno, jer je već na temelju same Povelje moguće utvrditi čitav niz važnih detalja o statusu izdavača, njegovom odnosu sa susjedima, njegovim ingerencijama, a indirektno dobiti uvid u ekonomski,

a donekle i kulturni karakter društva u kome je ovakva povelja bila izdata." [1] Dakle možemo zaključiti da je na dvoru Kulin bana bila institucionalizirana pisarska profesija. U prilog tome ide: „Dosljednost pravopisa u Kulinovoj povelji, osim toga, jezik Kulinove povelje pokazuje već izgrađen stil izražavanja, tačnost u izlaganju, koja nikako ne bi mogla biti osobina prvog pokušaja." [2]

Možemo ustvrditi da Radoje dijak nikako nije bio običan pisar već da je književno kultivisan i posjeduje razvijeno jezičko oblikovanje.

ZAKLJUČAK

Dakle osnovni zadatak ovog rada bio je da pokaže: da Povelja Kulin bana posjeduje neizmjerne historijske vrijednosti za Bosnu i Hercegovinu. Interpretirana je svaka rečenica u tekstu Povelje Kulin bana i vidimo da nas svaka od njih dovodi do novih činjenica i zaključaka, što nam za autora povelje govori da poznaje materiju i da nije obični pisar, već da je jako obrazovan i da se ovdje javlja u svojstvu književnika. Ukazano je na upotrebu jezika kao stiliziranog i pomenuto je da je pisano narodnim jezikom što do tada još nije urađeno, te da se crkveni staroslavenski izrazi mogu naći samo u invokaciji i zakletvi. Pomenuto je da je to povelja u kojoj Kulin ban govori u ime naroda, dok ostale povelje govore u ime države. Pomenuto je slobodno kretanje, slobodna trgovina, slobodno ispoljavanje vjere, sigurnost na tlu Bosne. Sve nas ovo navodi na zaključak da je u Bosni postojala demokratija prije 8 stoljeća. Nažalost tu demokratiju su generacije poslije usput izgubile, a ove danas je i ne traže.

[1] Kuna, Herta: Neosporno svjedočanstvo, Odjek, 1989, str.78.

[2] ibid, str.80.

PRILOG

